

Inhaal groei en ontslagbescherming

Arbeidsmarktinstellingen hebben een invloed op de groei van de productie per uur. In het geval van ontslagbescherming blijkt dat rekening moet worden gehouden met een vertraagde doorwerking en een verschil in effect al naargelang het proces van economische groei in een andere fase verkeert.

De Verenigde Staten zijn de leider in de wereldeconomie in technologisch opzicht. Andere landen kunnen sneller groeien door de Amerikaanse technologie op grote schaal te imiteren. Maar aan succesvolle imitatie komt vanzelfsprekend een einde. De economische geschiedenis van Amerika en Europa maakt duidelijk dat vanaf 1980 de inhaal groei steeds trager verloopt, terwijl in de Verenigde Staten het systeem van massaproductie dan zijn beste tijd heeft gehad. In de periode 1960–2005 zijn twee deelperiodes te onderscheiden, die verschillende dynamische karakteristieken hebben. Tijdens de periode van inhaal groei nam niet alleen de arbeidsproductiviteit (productie per uur), maar ook de welvaart (productie per capita) in Europa sneller toe dan in Amerika. Een aantal Europese landen bereikte het Amerikaanse productiviteitsniveau. Dit viel samen met de overgang naar een nieuwe doorbraaktechnologie in de vorm van ICT, waardoor de noodzaak ontstond de aandacht te verleggen van een *investment-based* groei strategie naar een *innovation-based* groei strategie. Bij de eerstgenoemde strategie domineert de ervaring van managers met de inrichting van massaproductie in bestaande ondernemingen de ontwikkeling. Daarentegen staat bij de laatstgenoemde strategie de selectie van succesvolle ondernemingen voorop en is er behoefte aan pioniers, die nieuwe markten aanboren.

Op grond van deze historische analyse mag worden verwacht dat de werking van een aantal instellingen verschilt al naargelang de fase van economische ontwikkeling. Deze hypothese zal hier nader worden onderzocht. Cijfers met betrekking tot de institutionele variabelen zijn voor de periode 1960–1980 echter in zeer beperkte mate beschikbaar. Daarom wordt het onderzoek gericht op de betekenis van werkloosheidsuitkeringen, coördinatie bij de loonvorming en ontslagbescherming voor de groei van de productie per uur, waarvoor wel lange historische reeksen beschikbaar zijn.

Inhaal groei
In de jaren vijftig waren de meeste arbeidsmarkten niet of nauwelijks gereguleerd. In de periode 1960–

1980 trad een sterke stijging van de regelgeving op. De deregulering zette na 1985 in (Allard en Lindert, 2006). De hele periode vanaf 1950 overziend, mag worden verondersteld dat ontslagbescherming niet alleen op korte maar ook op lange termijn belangrijke effecten kan hebben gehad. Deze effecten zullen hier met behulp van een panelanalyse van landen worden opgespoord.

In tabel 1 zijn de regressievergelijkingen voor de periode 1960–2005 weergegeven. Er zitten 21 OESO-landen in de steekproef en de waarnemingen hebben betrekking op vijfjaarsgemiddelden van de onderscheiden variabelen. Conjuncturele effecten zijn daardoor van ondergeschikte betekenis. De indeling in periodes van vijf jaar is in de empirische groeiliteratuur gebruikelijk. Een bekend voorbeeld is Islam (1995). De afhankelijke variabele is de groeivoet van de productie per uur. De data voor deze variabele zijn ontleend aan de website van *The Conference Board* (2008). De inhaal groei berust, zoals gezegd, op de technologische achterstand van landen ten opzichte van de Verenigde Staten. Als maatstaf hiervoor dient de natuurlijke logaritme

Tabel 1

Regressies van de groei van de productie per uur op de inhaalfactor, de werkgelegenheidsgraad en institutionele variabelen, 1960-2005¹.

Verklarende variabelen	(1)	(2)	(3)	(4)
Constante term	0,87 (2,91)	1,29 (4,49)	1,41 (4,87)	1,87 (5,67)
Inhaalfactor	-3,72 (9,51)	-3,25 (9,35)	-3,06 (9,08)	-5,15 (8,18)
Ontslagbescherming	-0,14 (1,34)	-0,83 (2,32)	-1,02 (3,86)	-0,76 (3,01)
- Additioneel 1960-1980		0,76 (5,58)	0,67 (5,84)	0,38 (3,22)
- Vertraagde doorwerking		0,61 (1,74)	0,82 (3,14)	0,63 (2,41)
Werkloosheidsuitkeringen	-0,02 (1,96)	-0,01 (0,56)	-0,00 (0,45)	0,00 (0,35)
Looncoördinatie	0,58 (3,51)	0,31 (2,05)	0,22 (1,52)	0,15 (0,63)
Groeivoet van de werkgelegenheidsgraad			-0,46 (5,07)	-0,30 (3,64)
Vaste landeffecten	nee	nee	nee	ja
F-waarde	54,3	46,7	55,4	23,1
R²	0,53	0,59	0,67	0,76

¹ Aantal waarnemingen 189. White-gecorrigeerde t-waarden tussen haakjes. Statistisch significant op niveau van 1% indien t-waarde > 2,39.

TON VAN SCHAIK
EN THEO VAN DE
KLUNDERT
Hoogleraar empirische
macro-economie en
emeritus hoogleraar
algemene economie aan de
Universiteit van Tilburg

van de verhouding tussen het niveau van de productie per uur in een bepaald land en dat van de Verenigde Staten aan het begin van elke vijftienvijfjarsperiode. Hoe lager deze grootte is, hoe meer kan worden geleerd van de leider in technologisch opzicht. De groei is dan dienovereenkomstig hoger. Kengetallen voor de institutionele variabelen zijn ontleend aan Allard en Lindert (2006). De werkloosheidsuitkering is een maatstaf voor de terugvalpositie van werknemers, waarbij naast de hoogte van de uitkering rekening is gehouden met de toegankelijkheid van de regeling en de duur van de uitkering. De index voor de werkgelegenheidsbescherming is gebaseerd op de bestaande wetgeving. Deze variabele wordt hier gemakshalve met ontslagbescherming geïdentificeerd. Coördinatie bij de loonvorming hangt af van de wijze van onderhandelen tussen werkgevers en werknemers. Het gaat erom in hoeverre deze onderhandelingen op centraal dan wel op decentraal niveau worden gevoerd. Uit de eerste kolom van tabel 1 blijkt dat de groei in belangrijke mate bepaald wordt door het inhalen van de technologische achterstand ten opzichte van de leider. In Van de Klundert en Van Schaik (1996) is dit inhaalproces in een breder historisch perspectief geplaatst door de economische groei van 1870 tot 1989 voor een steekproef van zestien landen te analyseren. Van de institutionele variabelen in de eerste kolom is alleen ontslagbescherming statistisch niet significant. Dit wijst erop dat het onderscheid in deelperioden van belang kan zijn. In de tweede kolom van tabel 1 is rekening gehouden met een verschil in betekenis van ontslagbescherming tussen 1960–1980 en 1980–2005. Tevens wordt plaats ingeruimd voor de een-periode-vertraagde doorwerking van ontslagbescherming. Op deze wijze wordt nagegaan of er na vijf jaar nog wat te merken is van de bescherming van werknemers in de onderneming. Onderzoek naar de betekenis van een langere vertraging levert niets op. Dit is in tegenstelling tot Allard en Lindert (2006), die een vertraagde doorwerking van twaalf jaar vinden. De statistische resultaten met betrekking tot de ontslagbescherming zijn bemoedigend, maar gaan wel ten koste van de andere institutionele variabelen. De invloed van werkloosheidsuitkering valt weg en ook de coördinatievariabele boet aan kracht in.

Groei en werkgelegenheid

Zoals in Van de Klundert en Van Schaik (2008) is uiteengezet daalde in Europa de deelname aan het arbeidsproces van 1960 tot 1985. Na 1995 neemt de werkgelegenheidsgraad (het aantal gewerkte uren per hoofd van de bevolking) fors toe. Aangenomen mag worden dat een stijging van de werkgelegenheidsgraad gepaard gaat met een inschakeling van werknemers met een minder dan gemiddelde productie per uur. Omgekeerd geldt dat bij een daling van de werkgelegenheidsgraad de gemiddelde productie per uur stijgt. In de periode 1960–1985 is de productie per uur op spectaculaire wijze gestegen. Deze stijging kan voor een deel aan de daling van de werkgelegenheidsgraad worden toegeschreven. Dit wordt bevestigd in de derde kolom van tabel 1, waarin de groeivoet van de werkgelegenheidsgraad als onafhankelijke variabele is opgenomen. Het verband tussen de groei van de productie per uur en die van de werkgelegenheidsgraad is sterk negatief. Er bestaat nauwelijks enige correlatie tussen ontslagbescherming en werkgelegenheidsgraad. Vergelijking met de resultaten in de tweede kolom laat zien dat de vertraagde doorwerking van de ontslagbescherming op de groei van de productie per uur sterker wordt.

Het verband tussen de groei van de productie per uur en die van de werkgelegenheidsgraad is sterk negatief

Achterblijvers

Voordat nader wordt ingegaan op de rol van de ontslagbescherming moet worden onderzocht of specifieke landeffecten het beeld mede bepalen. Met een betrekkelijk gering aantal verklarende variabelen kunnen deze effecten van belang zijn. Inspectie van de gegevens voor de productie per uur leert dat bepaalde groepen

van landen van elkaar verschillen met betrekking tot de inhaalproblemen. Tot 1995 werd in de meeste landen de technologische achterstand ten opzichte van de Verenigde Staten verkleind. Zoals uit een vergelijking van productiviteitsniveaus blijkt, evenaren rond 1995 met name België, Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland en Noorwegen het Amerikaanse peil en bevinden zich daarmee op het front van technologische mogelijkheden. Een aantal landen, zoals Oostenrijk, Finland, Ierland, Engeland en Japan bevindt zich daar niet ver onder. De overige landen zijn achterblijvers, die weinig of geen inhaalproblemen laten zien. Deze kunnen in twee groepen worden ingedeeld. In de eerste plaats de landen die in geografisch opzicht aan de periferie liggen (Australië en Nieuw-Zeeland). Deze zijn kenmerkend minder geïntegreerd in termen van een brede industriële ontwikkeling. Natuurlijke hulpbronnen bepalen mede de aard van de internationale specialisatie van deze landen. Ook bij een andere groep stagneert het inhaalproces. Het betreft hier landen met een belast verleden in de vorm van een militaire dictatuur (Griekenland, Spanje, Portugal).

De resultaten van de introductie van vaste landeffecten zijn af te leiden uit de vierde kolom van tabel 1. Landen die behoren tot de periferie doen het inderdaad slechter dan op grond van de verklarende variabelen mag worden verwacht. Dit geldt eveneens voor de groep landen met een belast verleden. Vergelijking van de kolommen (3) en (4) van de tabel leert dat door de introductie van vaste landeffecten de schattingsresultaten niet wezenlijk veranderen. Opmerkelijk is dat na de introductie van vaste landeffecten in kolom (4) de constante term nagenoeg gelijk is aan de groeivoet in de Verenigde Staten. Dit duidt erop dat de vergelijking een goede verklaring geeft voor de oorzaken van de groeiverschillen met de Verenigde Staten.

Het zou interessant zijn om na te gaan of specifieke, niet nader onderzochte, instituties die gunstig zijn in de eerste periode na-ijlen en daarmee een negatieve invloed op de groei in de tweede periode hebben. Meer in het algemeen kan worden opgemerkt dat nader onderzoek naar de achtergronden van de landeffecten gewenst is.

Ontslagbescherming

Na introductie van de landeffecten hebben zowel de werkloosheidsuitkeringen als de coördinatie-index nauwelijks nog enige invloed. Ontslagbescherming

Tabel 2

Effect ontslagbescherming op groei productie per uur voor een selectie van landen.

Periode		VS	Canada	Duitsland	Nederland	Spanje
1960–1980	Groeivoet	2,07	2,08	4,53	3,75	6,66
	Ontslagbescherming	0,03	0,03	0,21	0,24	0,51
1980–2005	Groeivoet	1,71	1,37	2,26	1,81	1,74
	Ontslagbescherming	-0,11	-0,26	-0,23	-0,33	-0,25

heeft een remmende werking op de groei. Dit effect wordt in de eerste periode gedeeltelijk gecompenseerd door een additioneel positief effect. Bovendien heeft de vertraagde doorwerking van de beschermingsvariabele gunstige gevolgen voor de groei. Geconcludeerd kan worden, dat in periode 1960–1980, waarin volgens de terminologie van Acemoglu *et al.* (2006) de investment-based strategie dominant is, ontslagbescherming goed is voor de groei. In de periode daarna is de situatie verschillend. Weliswaar heeft de vorming van menselijk kapitaal via insiders in de onderneming nog steeds positieve effecten, maar deze wegen niet op tegen de negatieve gevolgen van de ontslagbescherming. In een tijd dat de innovation-based strategie aan betekenis wint, is het van belang dat outsiders volop kansen krijgen. Ontslagbescherming werkt dan per saldo negatief door op de expansie van de productie per uur.

Om een indruk te geven van de kwantitatieve betekenis van de ontslagbescherming is in tabel 2 voor een selectie van landen een toerekening gepresenteerd. Deze is gebaseerd op de regressievergelijking in de vierde kolom van tabel 1. Om de cijfers in perspectief te plaatsen zijn tevens de feitelijke groeipercentages weergegeven. In periode 1 werkt ontslagbescherming per saldo positief uit voor alle landen, al is het effect in Canada en de Verenigde Staten uitermate gering. In Duitsland en Nederland draagt de variabele ruim 0,2 procentpunt bij aan de groei van de arbeidsproductiviteit. In Spanje is dit zelfs iets meer dan 0,5 procentpunt. Gelet op de feitelijke expansie in de periode 1960–1980 zijn deze resultaten relevant maar niet spectaculair. In de periode 1980–2005 zijn de totaaleffecten negatief. Hoewel de absolute waarden van deze effecten voor de Europese landen kleiner zijn is de betekenis, gelet op de lagere feitelijke groeivoeten, groter. Zo zou bijvoorbeeld in Nederland zonder ontslagbescherming de groei van de arbeidsproductiviteit 2,14 procent zijn geweest in plaats van de gerealiseerde 1,81 procent op jaarbasis. Het effect voor de Verenigde Staten blijft klein in tegenstelling tot Canada, waar de expansie sterker wordt geremd.

Conclusies

Empirisch onderzoek naar de rol van arbeidsmarkt-instituten levert een pluriform beeld op. Storm en Naastepad (2007) bijvoorbeeld vinden een positief verband tussen ontslagbescherming en de groei van de arbeidsproductiviteit in een kleine steekproef van twintig OESO-landen en gemiddelde groeicijfers voor de perioden 1984–1994 en 1994–2004. In tegenstelling tot deze en andere studies biedt het onderhavige onderzoek een meer genuanceerd beeld. Er

Ontslagbescherming heeft een verschillend effect op de groei van de productie per uur al naargelang de technologische ontwikkeling in een andere fase verkeert

is voor gekozen om met een steekproef van landen over een lange periode te werken. Dit is van belang omdat instituties een andere werking kunnen hebben al naargelang de technologische ontwikkeling in een verschillende fase zit, bijvoorbeeld omdat een nieuwe doorbraaktechnologie nog niet tot grootschalige toepassing heeft geleid. De keuze voor zo lang mogelijke historische reeksen heeft als keerzijde dat slechts de werking van een drietal instituties op de arbeidsmarkt kan worden onderzocht, te weten de ontslagbescherming, de werkloosheidsuitkering en de mate van coördinatie bij de loonvorming. Econometrisch onderzoek maakt duidelijk dat de beide laatstgenoemde variabelen geen rol van enige betekenis spelen als rekening wordt gehouden met de dynamische effecten van ontslagbescherming. Ontslagbescherming heeft een verschillend effect op de groei van de productie per uur al naargelang de technologische ontwikkeling in een andere fase verkeert.

In de periode van inhaalgroei, 1960–1980, pakt ontslagbescherming positief uit op de productie per uur, omdat insiders bedrijfsgebonden kennis opbouwen. In de tweede deelperiode, 1980–2005, waarin de inhaalgroei fors afzwakt, is dit effect nog wel aanwezig. Maar dan domineren de negatieve aspecten die verband houden met de uitsluiting van buitenstaanders en het tekort aan flexibiliteit. Flexibiliteit is nodig is om innovatieve ontwikkelingen te stimuleren.

LITERATUUR

- Acemoglu, D., Ph. Aghion en F. Zilibotti (2006) Distance to frontier, selection, and economic growth. *Journal of the european economic association*, 4(1), 37–74.
- Allard, G. en P. Lindert (2006) Euro-productivity and Euro-job since the 1960s: Which institutions really mattered? *NBER, werkdocument*, 12460.
- Islam, N. (1995) Growth empirics: A panel data approach. *Quarterly journal of economics*, 110(4), 1127–1170.
- Klundert, Th. van de en T. van Schaik (1996) On the historical continuity of the process of economic growth. In: Ark, B. van en N. Crafts (red.), *Quantitative aspects of post-war European economic growth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klundert, Th. van de en T. van Schaik (2008) Groei en welvaart in Europa en de Verenigde Staten. *ESB*, 93(4543), 564–567.
- Storm, S. en R. Naastepad (2007) Ontslagrechtversoepeling mist doel. *ESB*, 92(4517), 516–519.
- The Conference Board en Groningen Growth and Development Centre (2008) *Performance 2008: Productivity, employment, and growth in the world's economies*. Total Economy Database, www.conference-board.org/economics.